

SZENT LÁSZLÓ KIFESTŐ

Összeállította és megrajzolta: Bérczi Szaniszló, Bérczi Katalin, Bérczi Zsófia, 1995-ben.

KIFESTŐ SZENT LÁSZLÓ KIRÁLYRÓL

Szent László király volt az, aki a honfoglalás előtti mitikus és a honfoglalás utáni, államszervező keresztény világképet és gondolkodási rendszert egyesítette. Ő volt a szintéziskirály. Kifestőkönyvünkbe gyűjtött (és kiállítássá is megnagyítható) rajzszorozatunk ennek állít emléket. A rajzok sorozatában a legrégebbit a nyugat-eurázsiai népek ábrázoló művészete képviseli. Követi őket a honfoglalás idején itt talált népek griffes-indás (avarkori) és Árpád népének palmettás művészete. Az államszervezés idejét már a románkori díszítőművészet képviseli. A nyers, természet közeli élet és a megművelt, művészettel gazdagított emberi élet egyformán szól e rajzokból. A mitikus alakokról és a természeti környezetről készült rajzok a korabeli gondolkodást is tükrözik. Amikor rajzolunk, szinte a kéz munkáján át tanuljuk meg látni a világot. Aki rajzol, az kiemel. Hangsúlyoz valamit, másokat elhagy, s ebben a rostálásban és hangsúlyelhelyezésben van a megszerzett tudás. De varázslat is a vonal s a kép kiszínezése is, személyes élmény, ami közelebb visz a távoli korhoz, ahogyan régi táncok végigjárása, vagy a kórus megszólalása Kodály és Bartók népdal földolgozásaiban.

Az ősi műveltségi közösségek ismereteiket mitikus világképben összegezték. A világban fölismert rendet teremtmisztok, művészeti alkotásokban ránhagyományozták. A kereszténység ember és közösségközpontú gondolkodási rendszerét az európai királyságokban megszervezett élet örökölte ránk. Segítségével az Árpád-házi királyok egy évezreden át sikeresen működő államot szerveztek a Kárpát-medencében. A kereszténység gondolkodási rendszerében fontos elv az egyetemes törvény. Ennek alapján épülhetett rá a természettudományos gondolkodási rendszer. Ma pedig még egyetemesebb szintézist építünk, gépi rendszerekkel, világméretű információs kapcsolatokkal és működésekkel. Méltán gondolunk tisztelettel és szeretettel az Árpád korból mindmáig élő emlékezetű Szent László királyra, aki az akkori gondolkodási szintézis szervező királya volt.

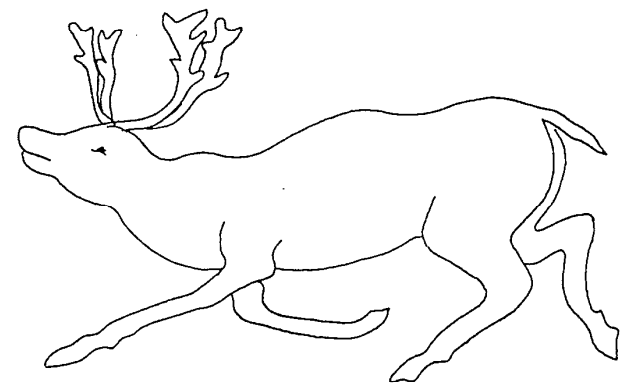
Kifestőnk Szent László alakja és a Szent László legenda köré rendezti a Kárpát-medencei „műveltség-rétegsornak” egy ezer évvel ezelőtti szeletét. Alapja e „műveltség-rétegsornak” a nyugat-eurázsiai népek közös „természeti műveltsége”, mely mítoszokkal, hasonlatokkal, történetekkel, párhuzamokkal, példabeszédes tanulságkiemeléssel tanít. A természetközelség olyan jellemvonásokat őriz ábrázoló művészetükben, melyek a városi ember számára utolérhetetlen varázsuak: ilyen a küzdő állatok mozdulatainak életszerűsége. A rajzokban a népvándorlás és a honfoglalás korának régészeti leleteit, a kódexek rajzait, és templomok ritkán fennmaradt freskóit idézzük föl, valamint a románkori épületfaragásokat. Ez utóbbiak talán a legtöbbet őrizték meg a régi mitikus gondolkodásnak és a keresztény korinak az egymásra-rétegződéséből. Így van ez egész Európában. Az ezer évvel ezelőtti európai államszervezés különféle hagyományú népeket fogott össze. E népek korábban más műveltségi közösségek tagjai voltak. Hagyományaikat össze kellett építeniük az új gondolkodási formákkal. Ennek a hagyomány-ötvözdésnek, gondolkodási rendszer átrétegződésnek szinte szemtanúja a románkori művészet. Egymás mellett szerepelnek benne az ősi jelképek az Agnus Dei-vel, az Isten Bárányával. Néha önállóan is előfordulnak a régi mítoszok, mint például a Nibelung Ének Szigurd mondájának egy szakasza a hylestadi norvég fatemplom kapuján, vagy nálunk az ősi sztyeppei mítoszt is őrző Szent László legenda templombelsőiben, freskókon. Griffek és indák, évkoszorúk napot s holdat nyelő sárkányokkal, vadászatok és varázslatok szerepelnek a rajzokon, s még a híres sztyeppei állatküzdő is előfordul közöttük (Kvidinge, skonei dán falucska oroszlánokkal őrzött templomkapuján).

Rajzos történetünk egy Közép-Ázsiából származó vadászjelenettel indul. A csontfaragáson sztyeppei lovasok száguldanak, szarvast üznek. A szkítáknak és az utánuk jövő pusztai népeknek tisztelt állata volt a szarvas. Egykor még a lovat is szarvasnak öltöztették. A páros állatábrázolások bronzcsatokon még messzebből valók, az Ordosz folyó vidékéről, Kína határáról. Látunk aztán avarkori szíjvégeken mesebeli alakokat, majd szíjvégszerű, növényi mintájú kőfaragásokat, melyek jelképesen emberpárt ábrázolnak. A sztyeppei mítoszok korába nyúlnak az állatok mitikus küzdelmét bemutató jelenetek hazai avarkori edényeken is, (Nagyszentmiklós), ahol szárnyas oroszlán ejt meg növényevő patás állatot, mely a paziriki szarvassá öltöztetett ló nyeregtakaróján láthatóhoz hasonló. De a sztyeppei mítoszok legkiemelkedőbb hagyománya a Szent László legenda.

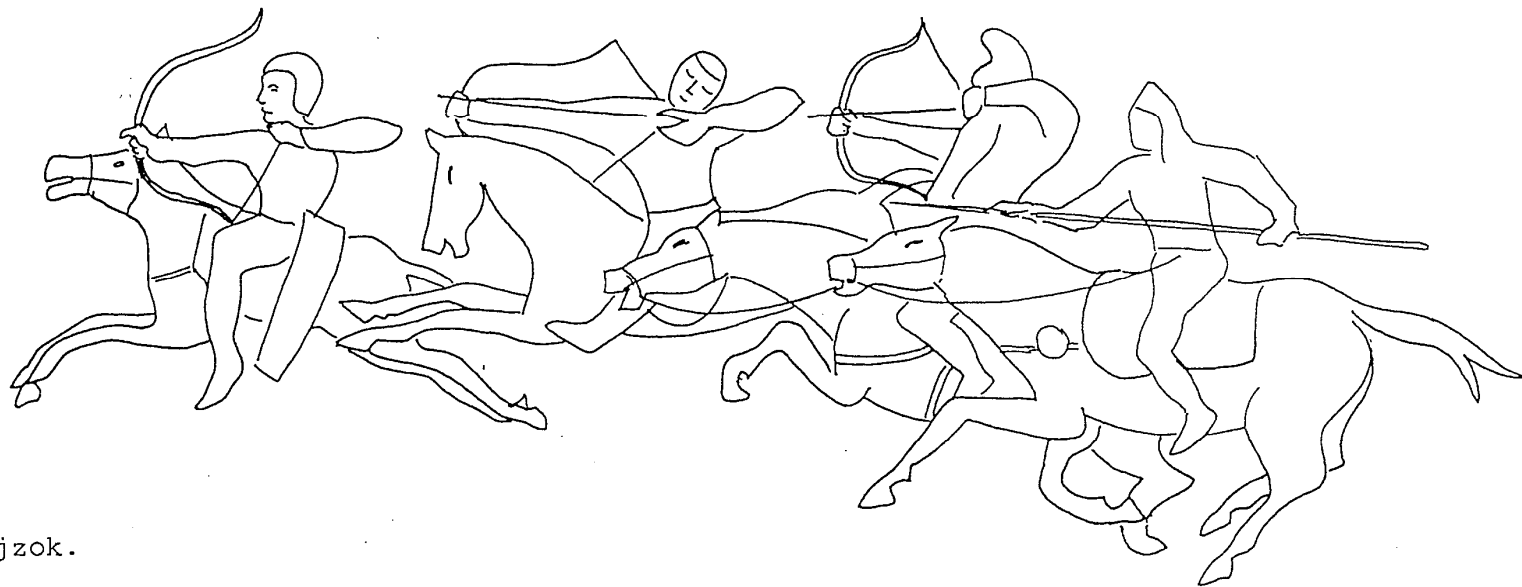
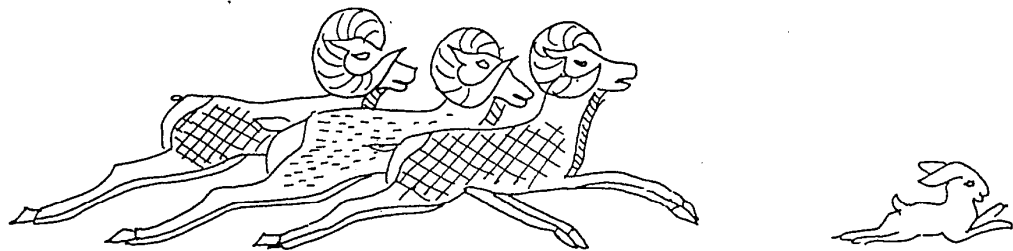
SZENT
LÁSZLÓ
KIFEJSTŐ

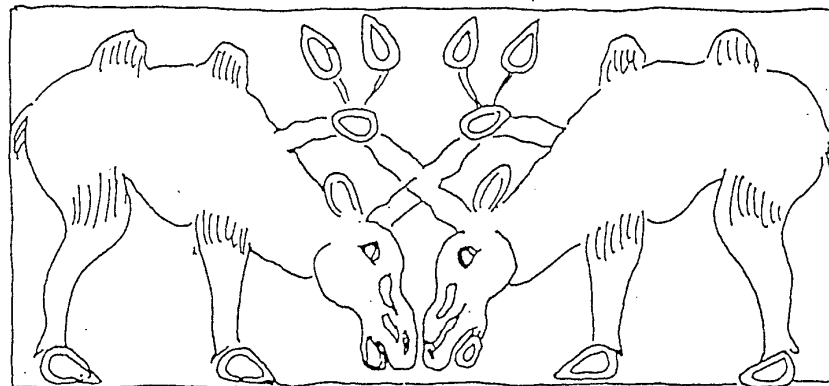
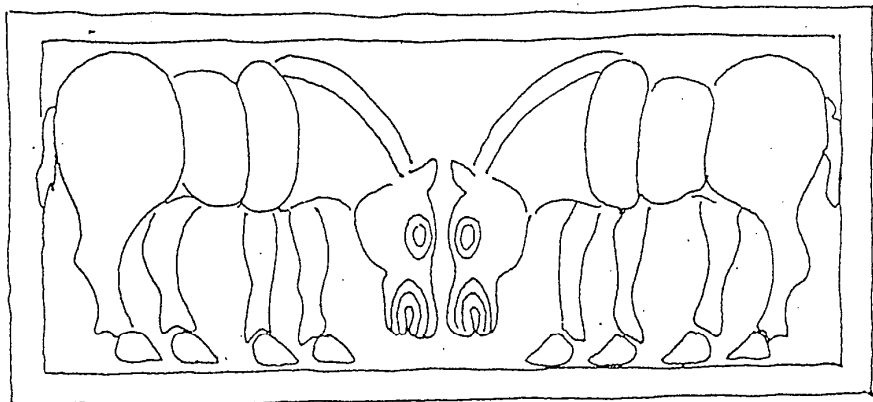
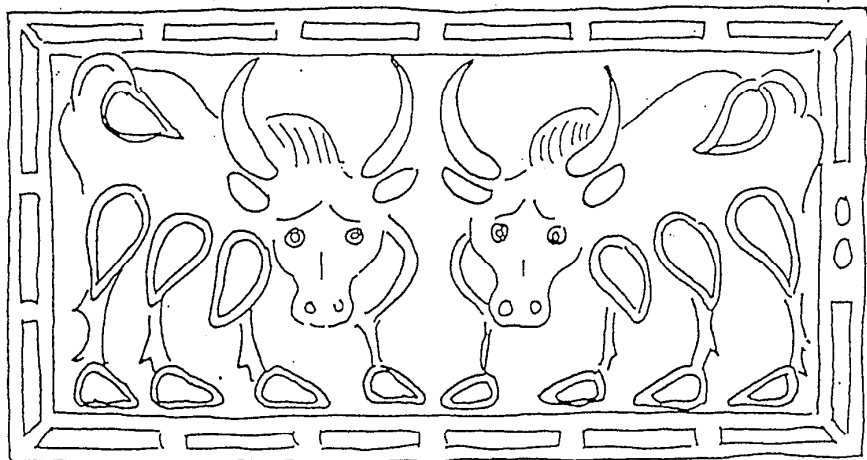
Összeállította és megrajzolta: Bérczi Szaniszló, Bérczi Zsófia, Bérczi Katalin. Budapest, 1995.

Fölül: Vadászjelenet Közép-Ázsiából, csontfaragásról. Alul: Sztjeppeli lovasok szarvast üznek. Régészeti

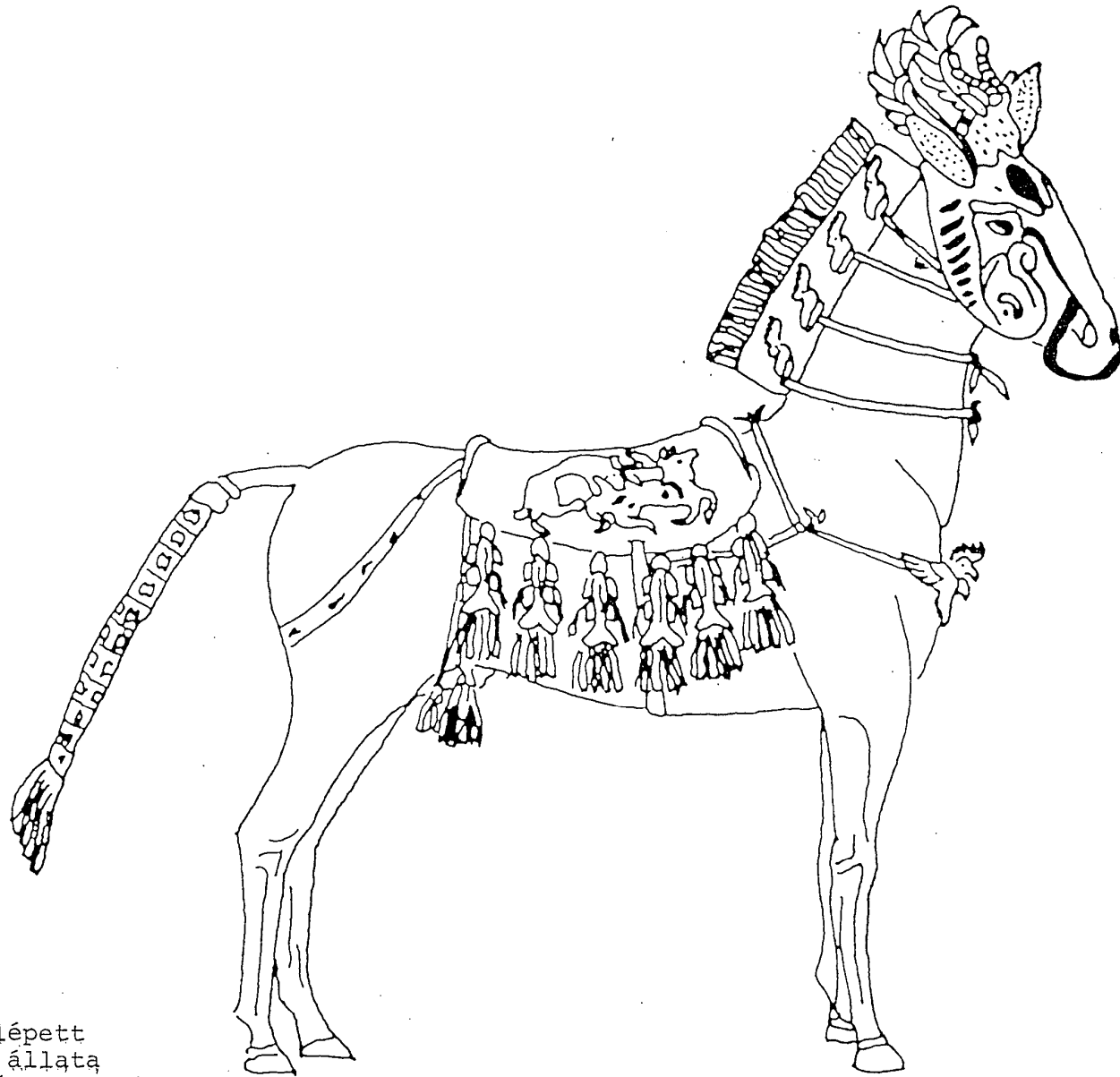
leletekről vett rajzok.

Páros állatábrázolások az Ordosz folyó vidékéről, Kína határáról. Eredetiben ezek bronzöntvények.

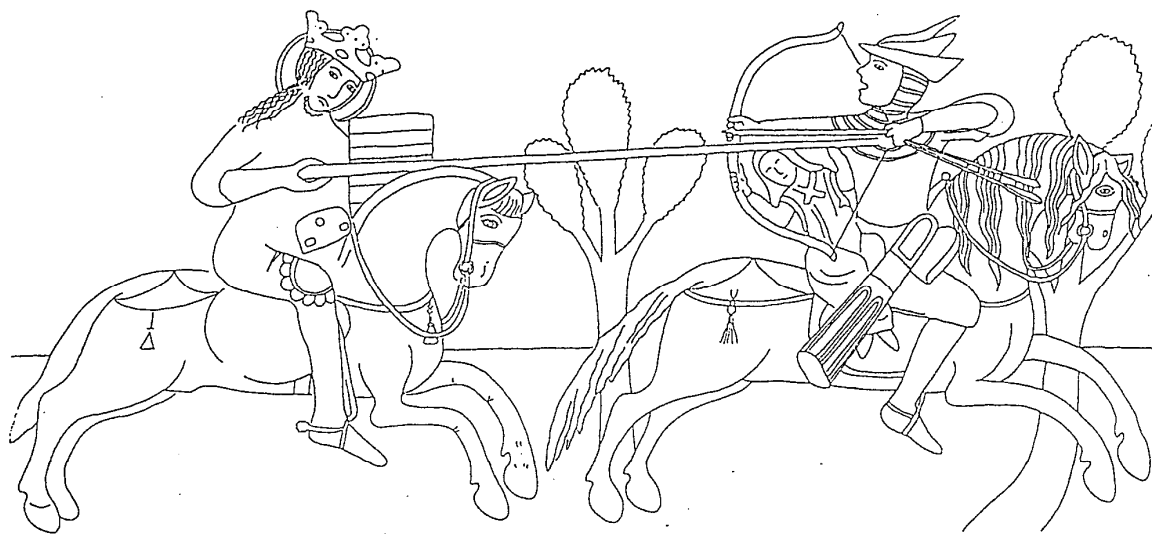
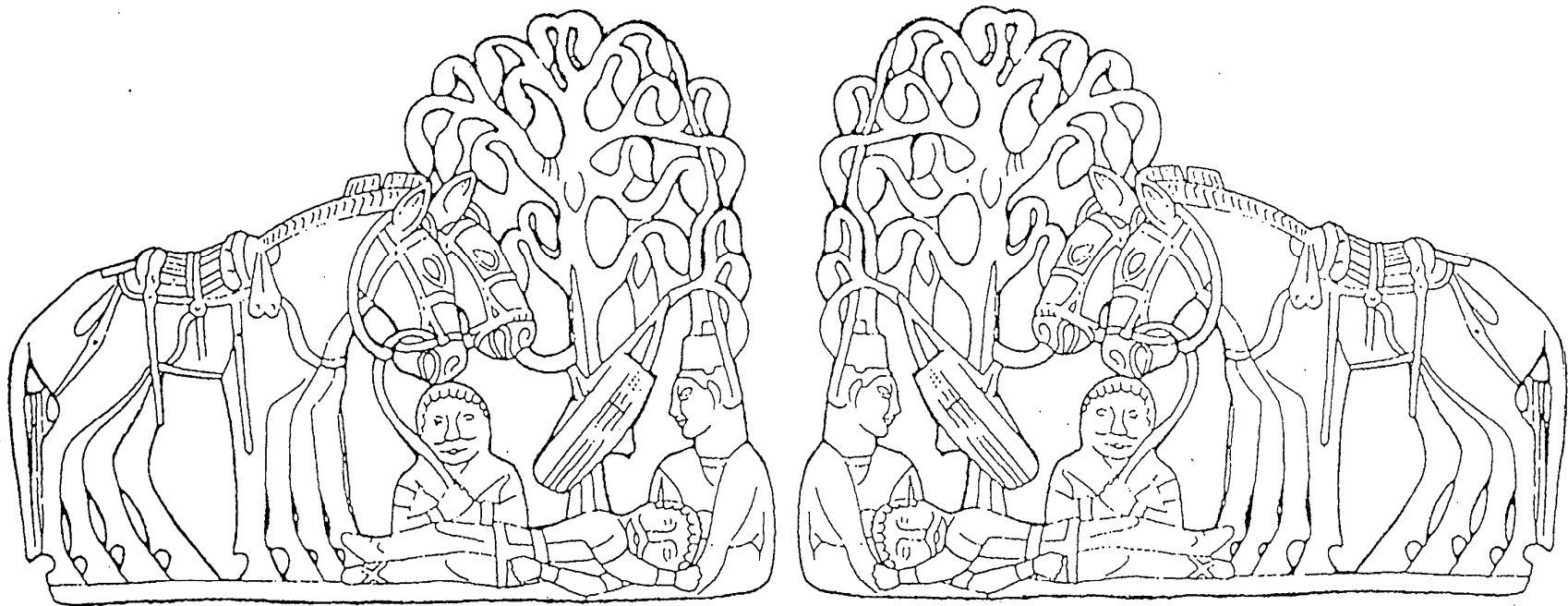
Három avarkori szíjvég mesebeli alakokkal, a növényi alakok emberpárt ábrázolnak a litéri templomból.

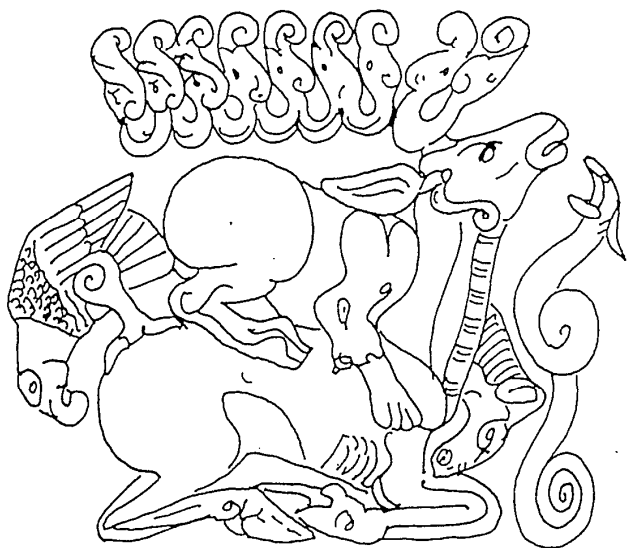
A szkíták és a nyomukba lépett sztyepei népek tisztelt állata volt a szarvas. A temetési menetben a lovat is szarvasnak öltöztették. Ez a lóöltözet az Altáj hegységből, Pazirikból került elő, halomsírból.

A sztyeppei diszitőművészet gyakran ábrázolta állatok mitikus küzdelmét. Az itteni rajz avarkori edényen látható a Dél-Alföldről, Nagyszentmiklósról. Szárnyas griff ejt meg növényevő patás állatot. A párosküzdelem hasonlít a szemközi ló nyeregtakaróján látható küzdelemhez.

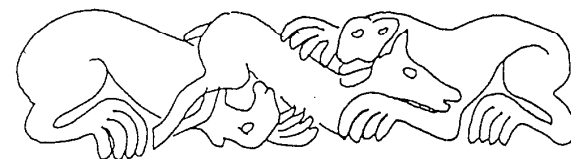
Két jelenet a Szent László legendából. Alul: az üldözései párviadal, Fölül: a pihenés jelenete megkettőzve. Az alsó kép Kakaslomnicről való, részlet. A felső szibériai aranylemez és Szentpétervárott van kiállítva.

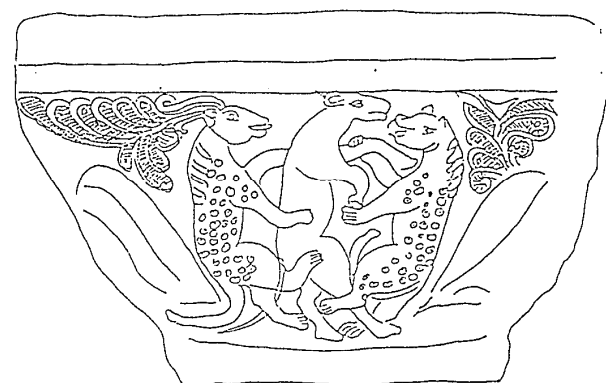
Szkita aranyveret

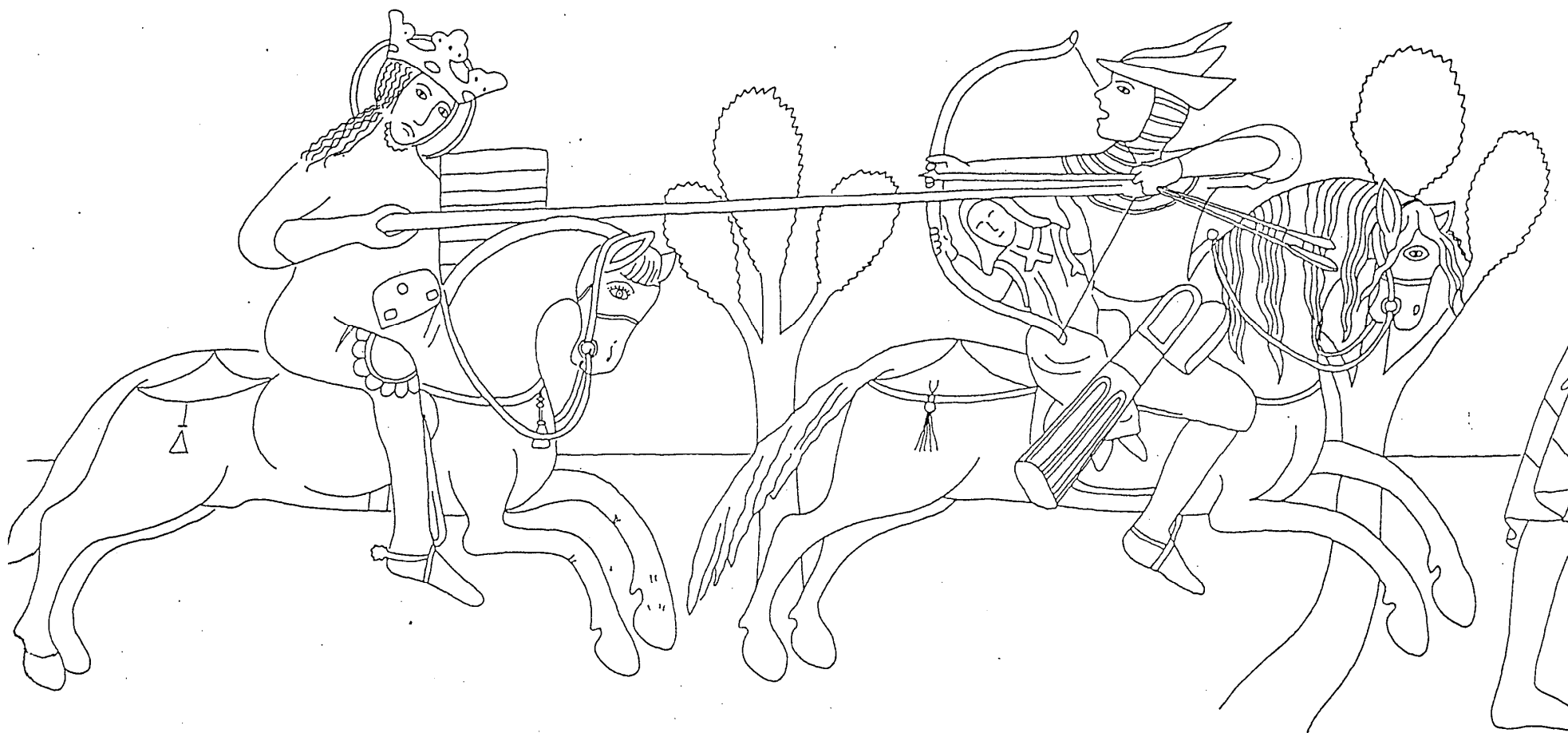
Kaukázusi kőfaragás

Kárpát-medence, avar bronzsijvég

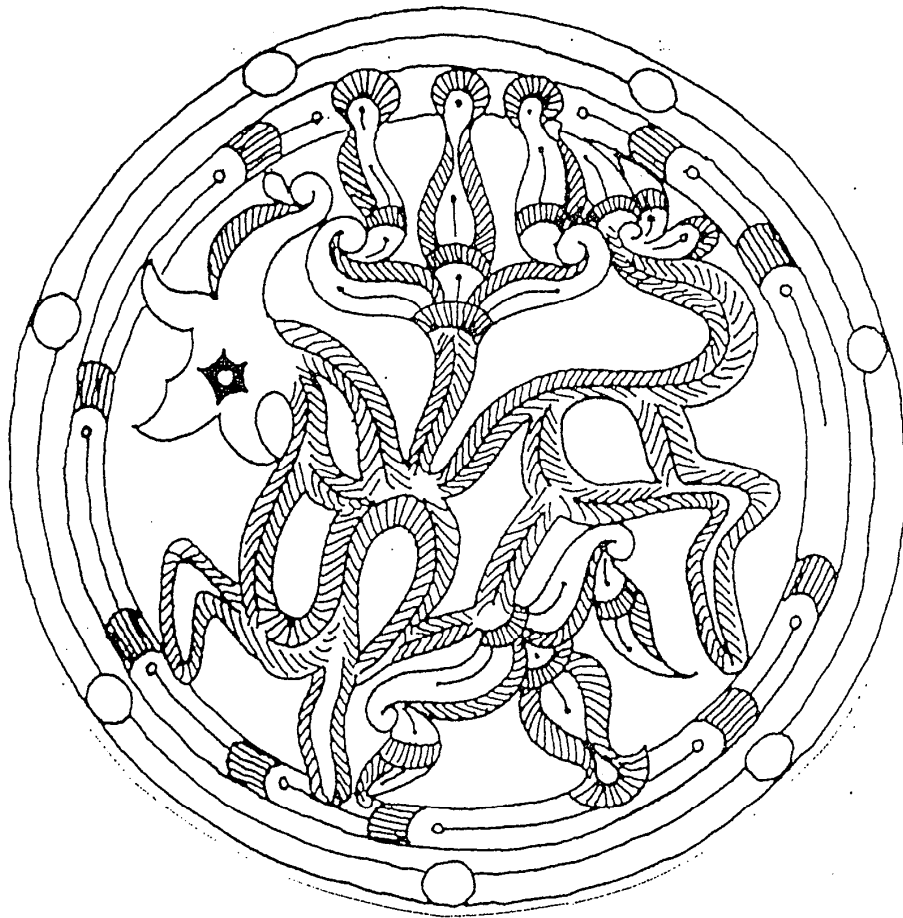
A Szent László legenda képsorában a birkózás jelenete kettős és hármas küzdelemnek is tekinthető. A kasslovnici és tereskei freskó részletén a leány a harmadik küzdő. A kaukázusi oszlopfőn és az avar szijvégén két állat csap le a harmadikra.

Szent László király megszabadítja az elrabolt lányt. A freskósor Kakaslomnicon, a templom sekrestyéjében látható.

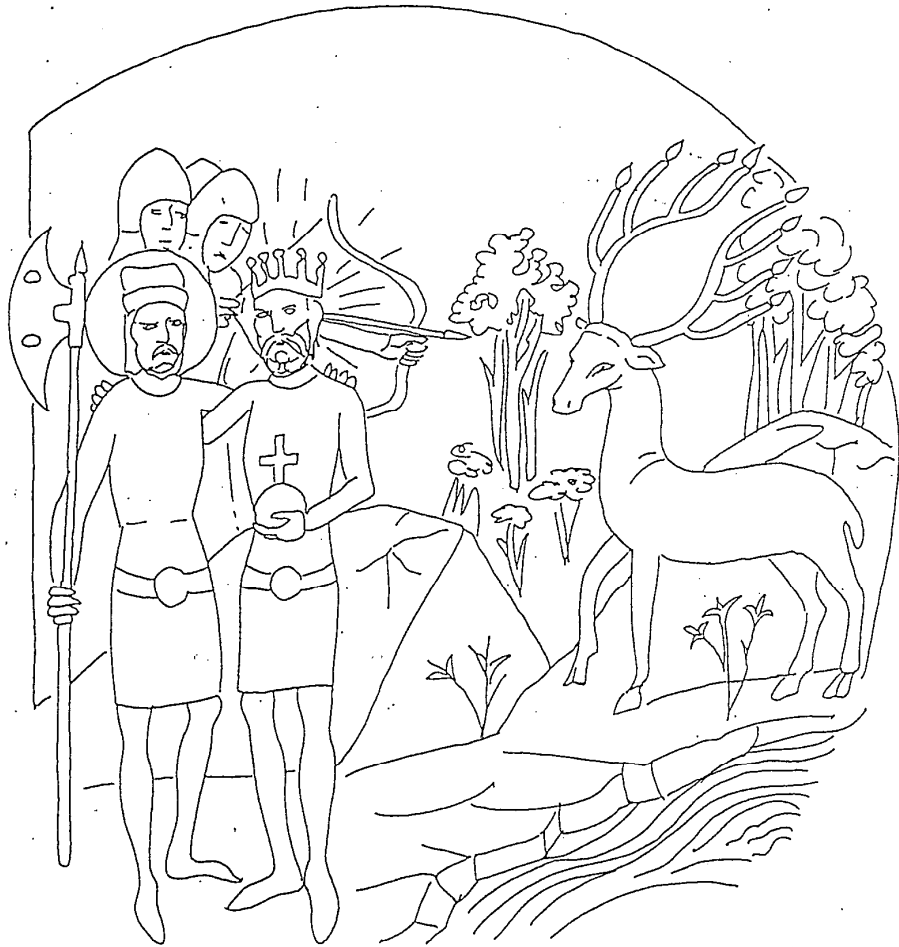
: Szent László személyében és tetteiben egyesítette a régi és az új világlátást: műveltségegysítő királyunk ő.

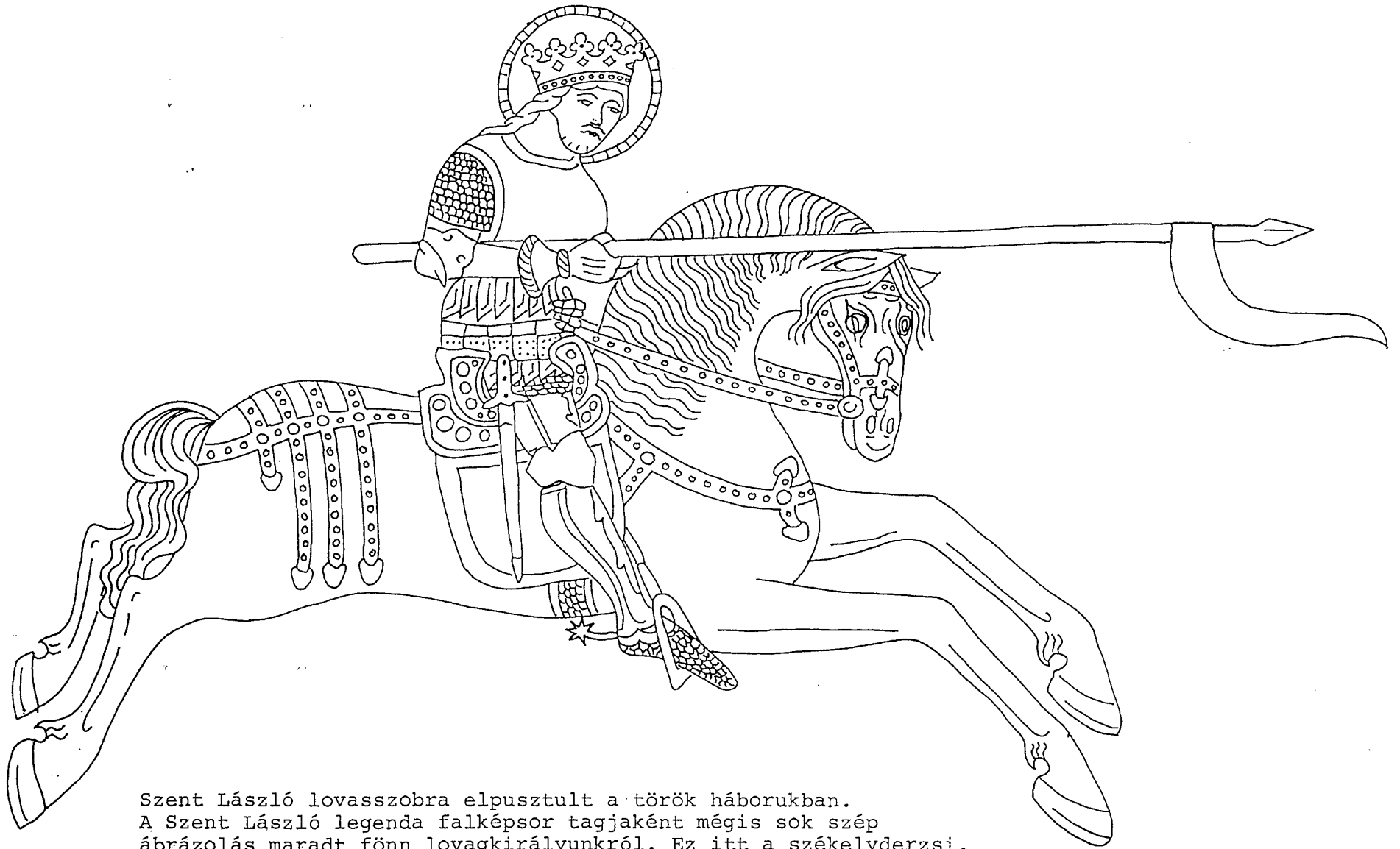
Honfoglaláskori aranyozott ezüstkorongok rajza. A táltos ló és az életfa, a ló palmettalevelekből bontakozik ki.

Szent László loyagkirályunk alakja aranypénzeinken: balra Anjou-kori forinton, jobbra II. Ulászló pénzén.

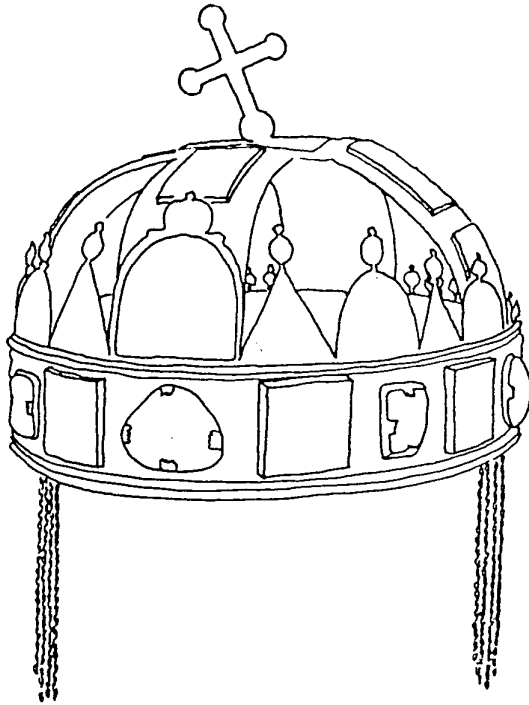

A Képes Krónika iniciáléja azt a jelenetet örökítette meg, amikor a mogoródi csata előtt Szent László látomásában a csodaszarvas jelent meg, agancsain égő gyertyákkal. Szent László alakját ezzel a képességgel együtt őrzi a néphit: csodatévő látnok király ő. Somogyvárott kolostort is alapított.

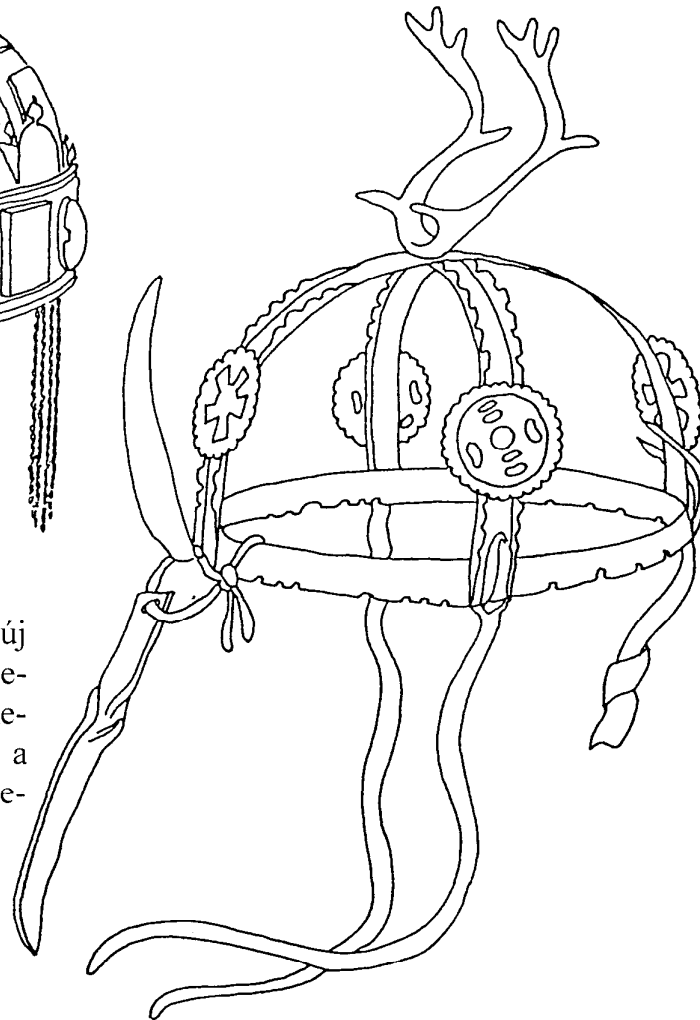

Szent László lovasszobra elpusztult a török háborúkban.
A Szent László legenda falképsor tagjaként mégis sok szép
ábrázolás maradt fenn lovagkirályunkról. Ez itt a székelyderzsi.

A magyar királyok szent koronája a kereszténység jelképrendszerét hordozza, szerkezete azonban más kort és tájat őriz. Az eurázsiai sztyeppe három pontjáról is bemutatunk ilyen szerkezetű koronát. Ezekben közös az, hogy két félköríves keresztpántot alul abroncs fogja egybe. Az ívek találkozási pontjait fontos jelképekkel díszítik.

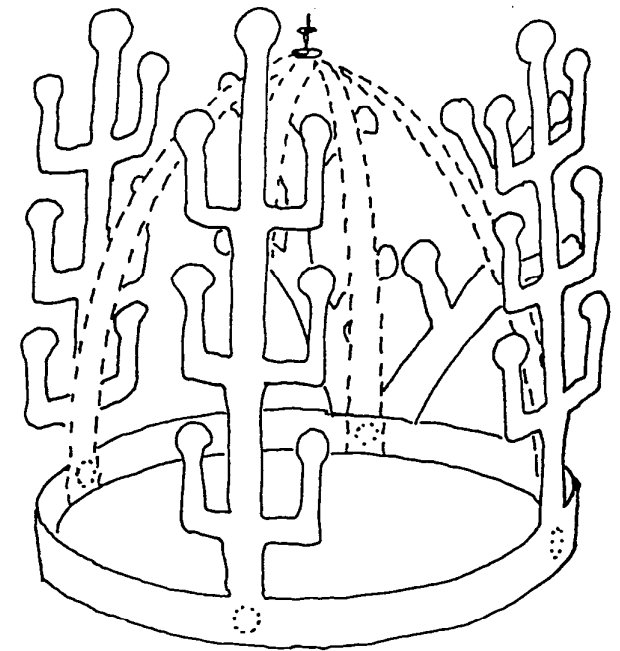

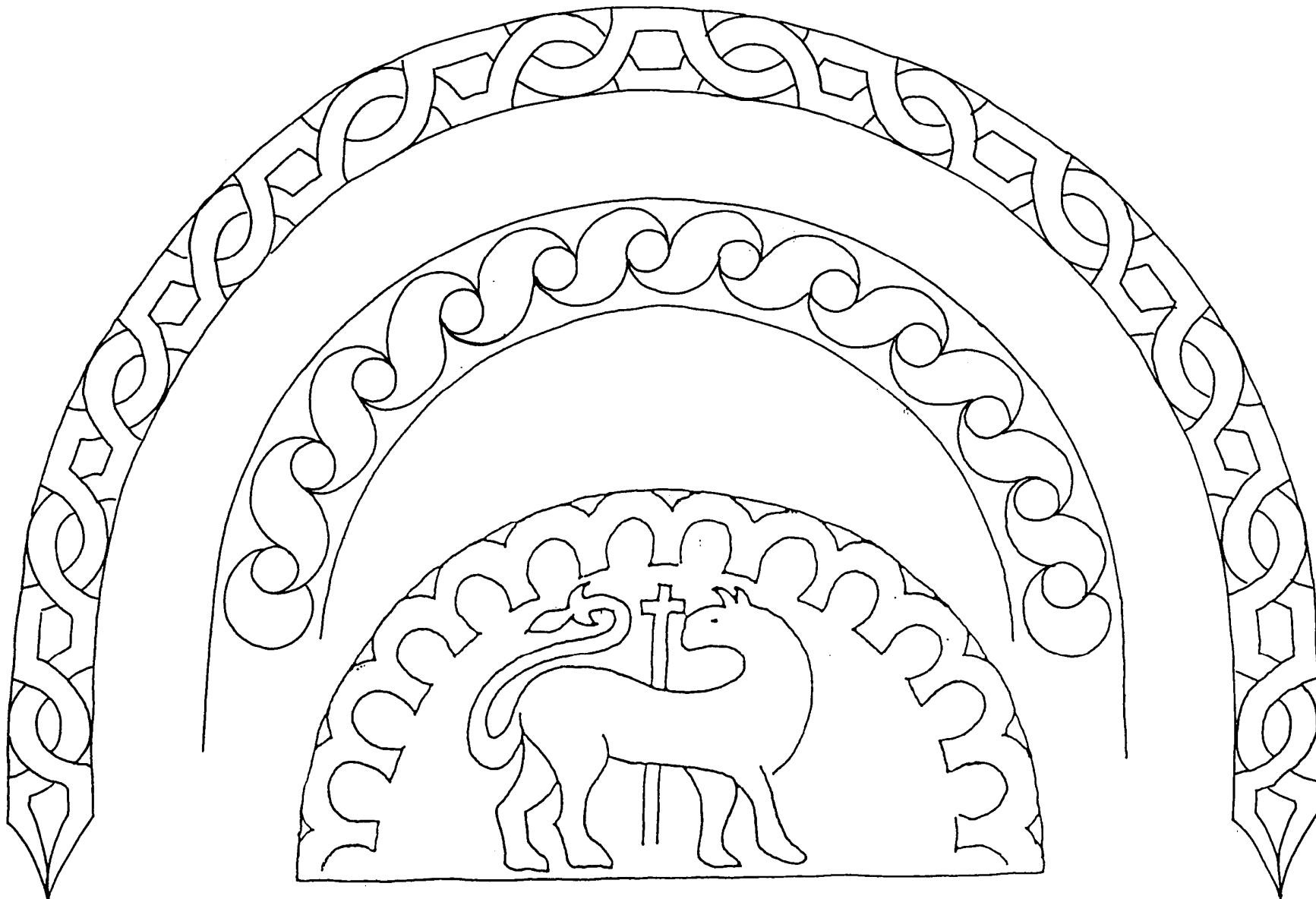
A magyar koronán a régi és az új világkép egyesített formában jelenik meg. Szintézise a nyugati keresztény díszítőművészetnek és a keletről hozott régi korona-szerkezetnek.

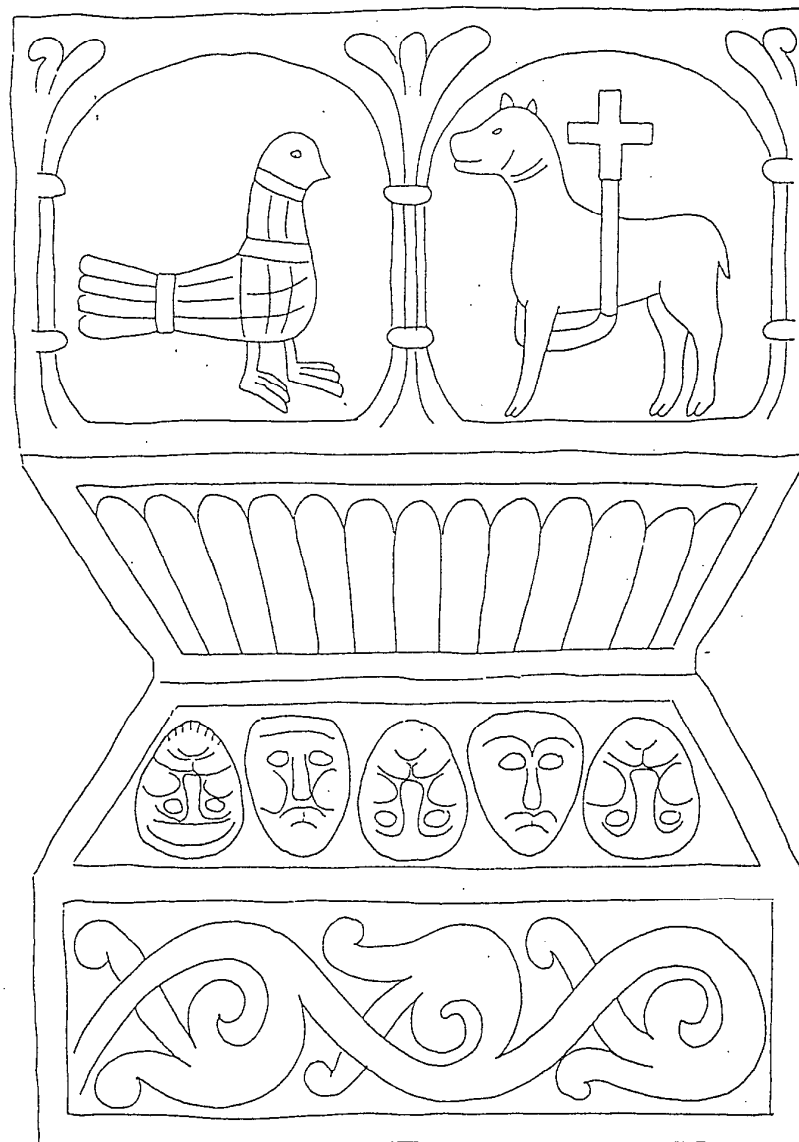
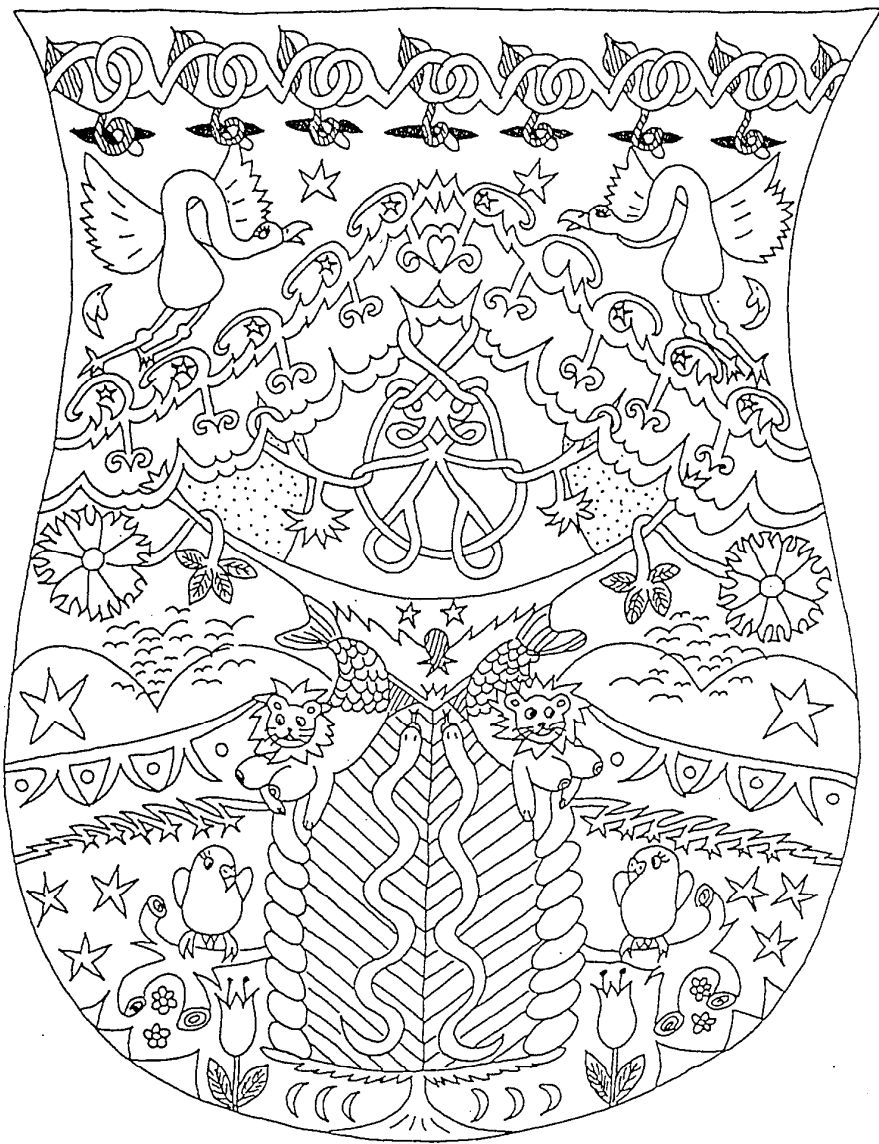
Szibériai sámánkorona a budapesti Néprajzi Múzeumból.

Koreai korona, Kr. u. 5. szd. Szilla.
(Tokiói Történeli Múzeum, Ázsiai Művészet kiállítás).

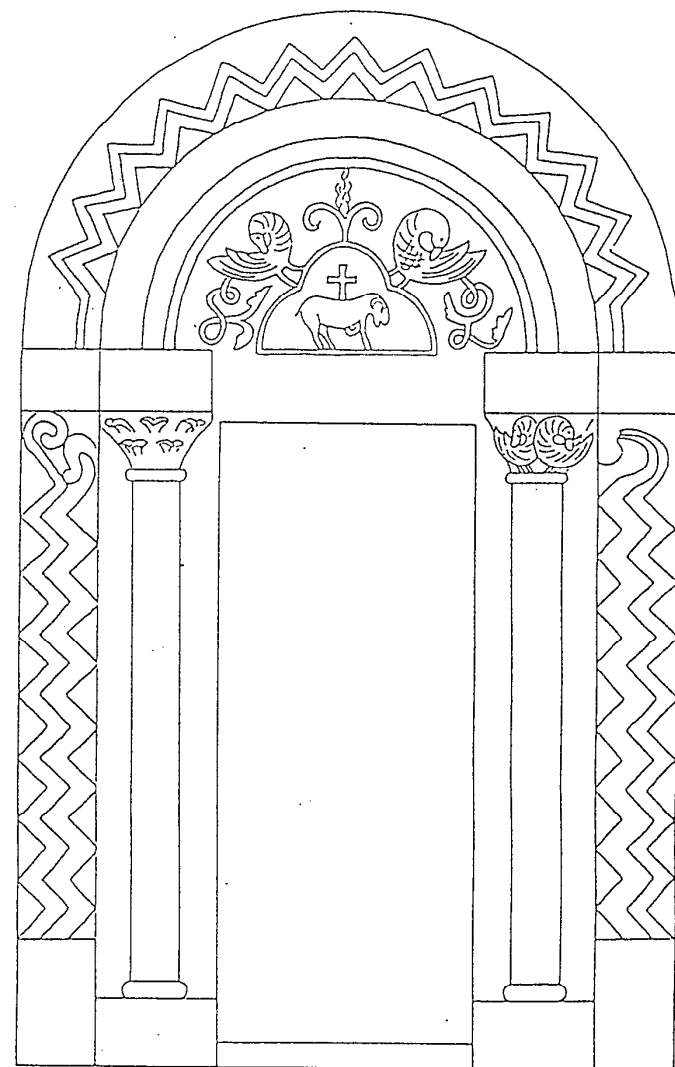
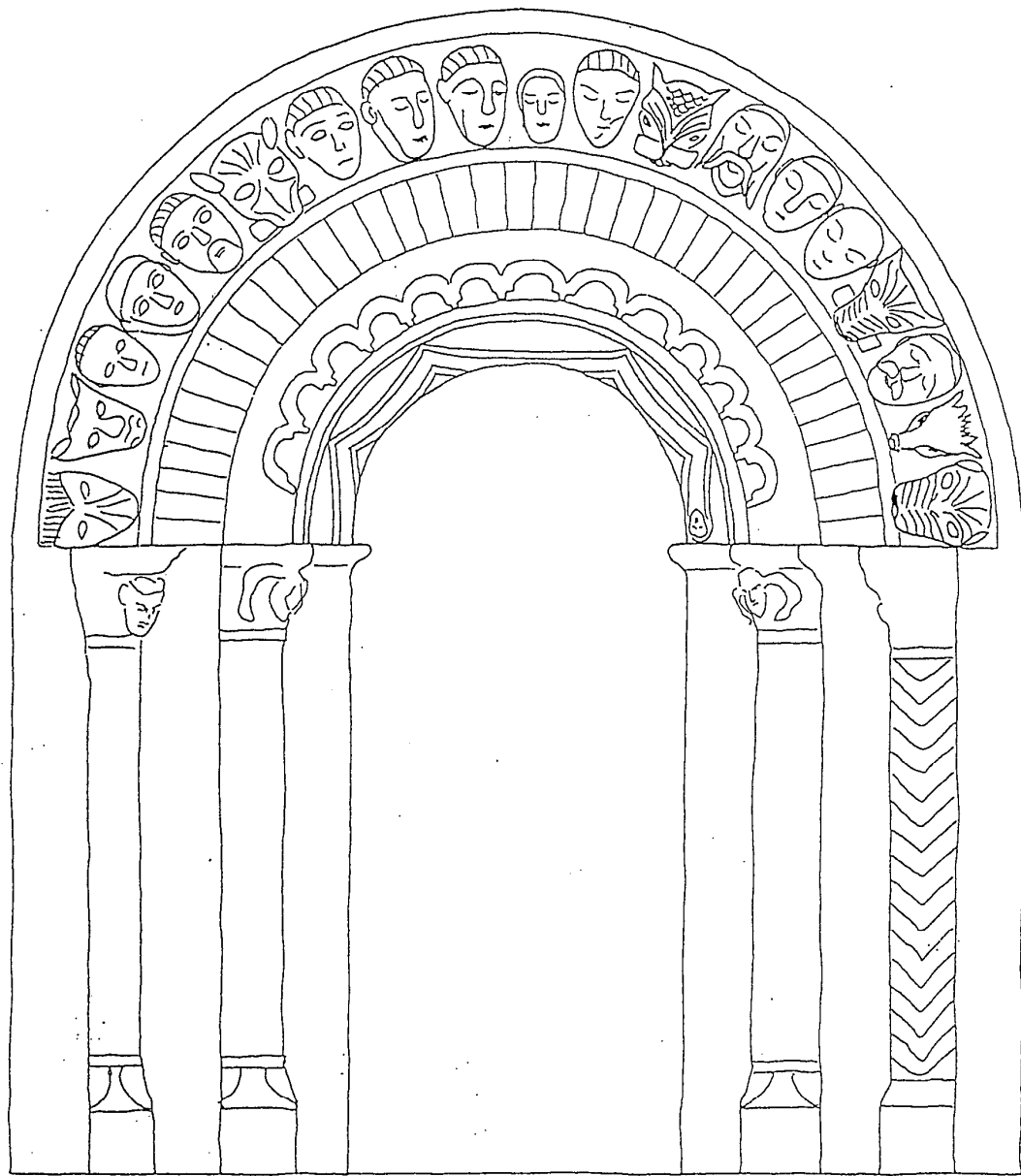

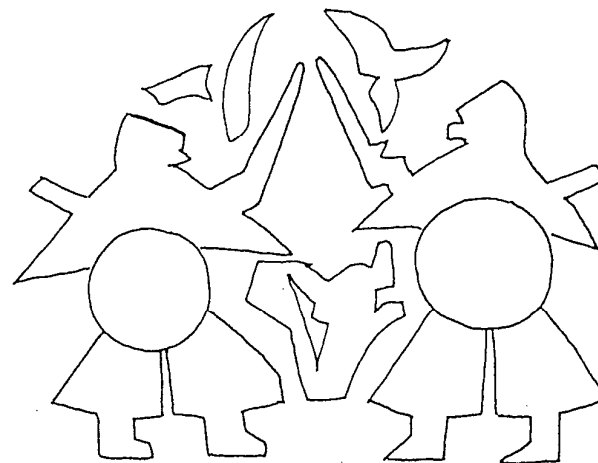
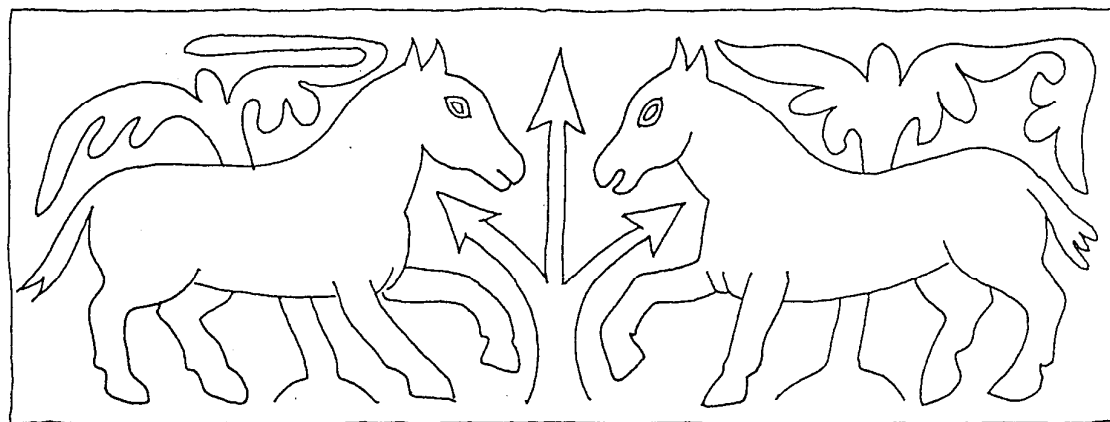
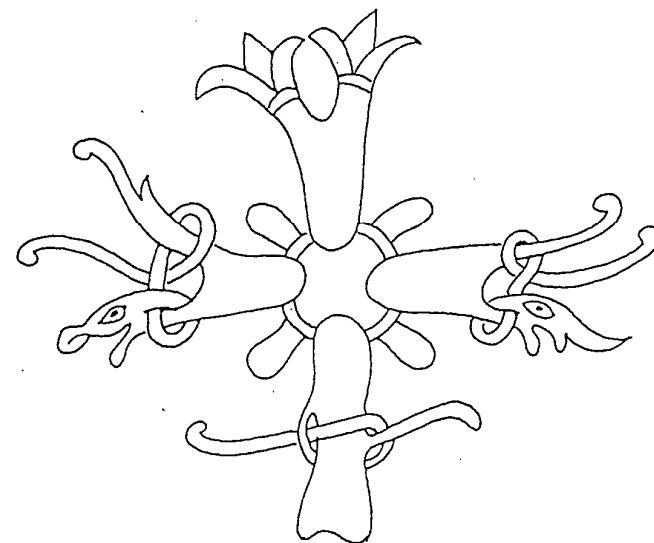
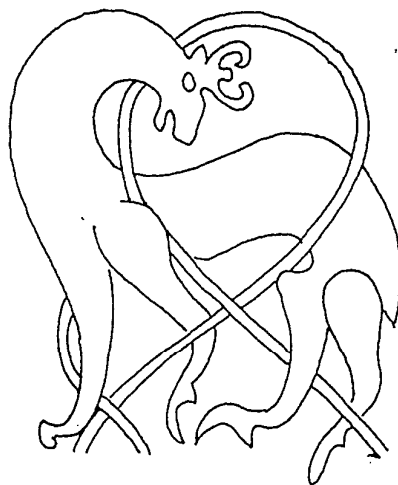
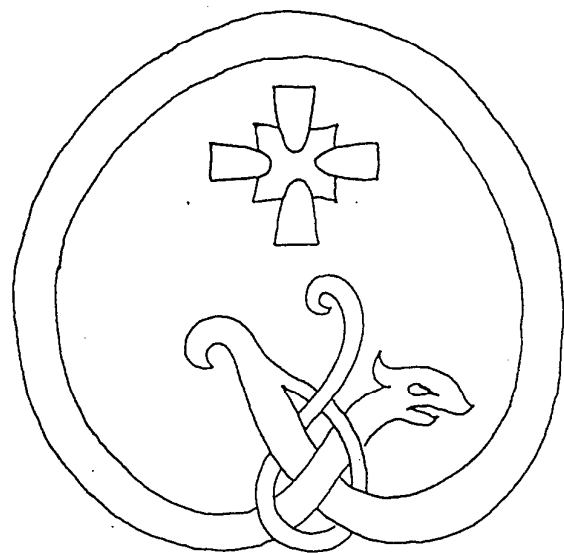
A régi világképnek rendező kerete volt az égbolt. Az évszakok váltakozása a Nap járásához igazodik. Az éves munkat és az ünnepek rendjét foglalta össze az égi mozgások ismerete alapján készült naptár. A szent, ünnepi térnek, a templomnak a kapujára is díszítésül elhelyezték az égbolt jelképes ábrázolását és néhány fontosabb esemény szimbólumát is. (Egregy, Csemeszkopács, Domokosfa, a 12 hónap.)

Állatalakos tarsolylemez és viking keresztelőkut Stockholmból: sárkányfriz lesz három ponttól alsó sora.

Emberfejkoszorús templomkapu Irországból, Dysert O'Deaából. "Griffes-indás" templomkapu Csempeszkopácsról.

Az Európában hat államot megszervező Vikingek művészetében is jól követhető a két egymást követő világkép átrétegződése. Állatküzdelem életfával, fegyveres párbaj több nép ábrázolásában fennmaradt, s mind a saját hagyományaival gazdagítva őrizte meg. A vikingeknél gyakori a csomós-fonatos kígyó.

A Szent László legenda, régészeink (Nagy Géza, László Gyula) kutatásai szerint, egy nagy eurázsiai mítoszt őriz. A legenda eseményei hét jelenetbe vannak sűrítve a freskókon: 1. Indulás Váradról, 2. Csatajelenet: a két sereg összecsap, 3. Szent László király lován üldözi és fegyverrel vív párbajt a kunnal, 4. Lóról szállnak és gyalogosan folytatják a küzdelmet, bírokra kelnek, 5. A leány, a szent királyt segítve, átvágja a kun Achilles inát, 6. A legyőzött kun vitézt lefejezik, 7. A szent király, a leány ölbe hajtván fejét, pihen. Az itt bemutatott freskósorozat Kakaslovnicon, a templom sekrestyéjében látható. (Elmosódott részleteit szemlélve egészítettem ki a rajzot, amikor Fabriczy Anikóval és Szili Istvánnal 1998 őszén személyesen is láthattam.) A kakaslovnici sorozat csak a középső három jelenetet tartalmazza. De a legenda freskója a Kárpát Medencében több, mint húsz helyen megvan még, ha több közülük csak töredékesen is. Sokan keresték, rajzolták, összegyűjtötték őket. Legismertebbek ezekről Rómer Flóris, Huszka József és László Gyula rajzai. Jankovics Marcell és László Gyula könyvet is írt a Szent László legendáról és a falképciklusokról. Élete, honvédő harcai, mitikus alakja, csodás tettei alkalmassá tették Szent László személyét arra, hogy az ismert mitikus cselekmény hőseként is, és a keresztény gondolkodási rendszer államszervező királyaként is egyesítse a régi és az új világlátást. Ezért műveltségegyesítő királyunk ő. A legendából láthatunk részleteket külön is. A körábrázolások sorozata, a honfoglalás kori aranyozott ezüstkorongoktól, a palmettalevelekből kibontakozó táltos lótól és életfától Árpád és Anjou kori pénzekig haladva jut el a három évszázadon át éremképként szereplő lovagkirályig. (Amikor Iván cár Mátyás királytól pénzverő ötvösöket kér, ők az orosz aranypénzekre is a csatabárdos magyar királyt vésik, s ez látható például a rudabányai Múzeumban). A Képes Krónika iniciáléján a középkori mester azt a jelenetet örökölte meg, amikor a mogyoródi csata előtt Szent László látomásában a csodaszarvas jelent meg, agancsain égő gyertyákkal. Bár Szent László lovasszobra elpusztult a török háborúkban, ábrázolása fennmaradt a Szent László-legenda falképsor tagjaként, melyek közül többet is láthatunk a kifestőben.

Az Árpád házi királyok Szent Koronája a kereszténység jelképrendszerével földszített szibériai sámánkorona. Szerkezetét keresztben elhelyezett két félabroncs és az azokat átfogó teljes abroncskorona adja. Ez a korona forma egész Euráziában elterjedt volt. Legtávolabbi előfordulása az ilyen keresztpántos, csomópontjain díszített abroncskoronának egy koreai korona a Kr. u. 5. századból, mely a Tokiói Nemzeti Múzeumban látható. Ugyancsak a régi világképnek volt rendező kerete az égbolt. A templomoknak, a szent tér kapujának díszítésére gyakran fölhasználták az égboltot és legfontosabb eseményeit jelképező szimbólumokat. A 12 hónap olvasható itt le számos kapuívrről egész Euráziában. (Románkori templomkapukról szóló kifestőnkben szép válogatás található meg belőlük.) Ezt a gazdag művészeti hagyományú kort másutt is megtaláljuk Európában. A hat államot megszervező Vikingek művészetében van talán a legtöbb példa a két egymást követő világkép átrétegződésére.

A legrégebbi korok műveltsége osztatlan műveltség volt. Ötvözve őrizte meg a világról, az életről, a helyes cselekvésről, az élet céljairól szerzett tudást. Ez a mitikus képbe fogalmazott tudás nem bontható szét, s így részleteivel nem építhető be maradéktalanul az újabb korok elemzőbb, szétszedőbb és továbbépítőbb rendszerébe. Ezt az osztatlan műveltségi világlátást közvetíti a rajz. Szavakkal szinte megfogalmazhatatlan szemléletet sugároz a régiek világlátásából az az 50-70 rajz, amit kifestőnk bemutat: Szent László koráról, a természetről, az emberről és a közösség életéről. A természet, a társadalom élete ma is körülvesznek bennünket. Tömör átlátásukra, az életben emberi célok megfogalmazására mindig jó visszatérni a tapasztalt öregekhez, jó visszanyúlni régi korok világlátásához, ábrázolt formáihoz is, mert őrizhetnek olyan megfigyeléseket, ismereteket, melyeket ma mi már nem, vagy csak nehezen tudunk kiolvasni. Kifestőnk rajzos-világlátása egy ilyen régi öregekkel való váratlan találkozás is.

Budapest, 1999. szeptember 8.

Bérczi Szaniszló

A Beretzky Péter Természetvédelmi Klub Egyesület tagjainak és a Természet és Környezetvédő Tanárok Egyesületének tagjainak támogatásával kiadott kiállítási és kifestő sorozat megjelentetésében örömmel segítettünk:

Veszelyszky Endréné, Deákné Demjén Ilona és Deák Gyula

Románkori templomkapuk címmel megjelent kifestőnkben Nyugat-Eurázsia sok szép régi épületéről mutattunk be rajzokat. A fa- és kőfaragások a régi mitikus gondolkodásról, hősök történeteiről, a természetnek a Nap égi útja szerint haladó rendjéről őriztek meg gazdag ábrakincset. E kapurajzok kárpát-medenceiek.